

Volumen dedicado a conmemorar el
nonagésimo aniversario del
nacimiento de
D. AMBROSIO HUICI MIRANDA
arabista
que ha dedicado a Valencia sus mejores frutos

UNIVERSIDAD DE VALENCIA
FACULTAD DE FILOSOFIA Y LETRAS
Departamento de Historia Medieval

LIGARZAS

2

VALENCIA
1970

1329, Sangüesa 1330, Játiva 1331 y Zaragoza 1332¹²⁹. Durante su mandato se fundó el convento de Balaguer, e intervino en el pleito de sucesión en el Condado de Ampurias, al morir sin tener herederos forzosos el conde Ponce Huc II, el Maugalí, como le llamaron en la época. Aún vivía en 1342-43, pues asiste al Capítulo en el que fue elegido el ampurdanés fr. Bernardo Cescala o de La Escala¹³⁰.

Después de esta serie de datos de índole doméstica, que pueden servir para situar su figura, sólo nos queda por señalar la identificación de una obra suya, aún inédita, el *tratado de la usura*, conservado en el Archivo de la Corona de Aragón, San Cugat, ms. 42. Se trata de un manuscrito del siglo XIV, membr. y chart., de 49 folios, escritos a dos columnas, de 31 líneas la hoja, de 205 x 275 mm.

En el fol. Ira: Jhesuxrist princeps e Senyor sobiranement franç e liberal... (tabla de cc. XXVIII).

fol. 14vb: (explicit).

Tractatus de usura.

1. Quaestio disputata inter fr. Bernardum de Pocio Cercoso et Raimundum de Area de licitudine contractus emptionis et venditionis cum conditione revenditionis.

fol. 15ra: *Inc.*: ...quo vendidit ita quod emptor de necessitate habet reddere venditori et vendere pro eodem precio venditori pro quo emerat ipsum censum.... fol. 49 vb (explicit).¹³¹

Dada la influencia ejercida, y el papel que desempeñó de Inquisidor general de la Corona de Aragón, durante los reinados de Jaime II y Alfonso IV, el estudio de dicha obra puede ayudar a comprender mejor éste periodo histórico.

129 ZARAGOZA, ms. 185.

130 Idem.; COLL, José M.: a. c., p. 20.

131 MIGUEL ROSELL, Fr. X. *Catàleg dels llibres manuscrits de la Biblioteca del Monestir de Sant Cugat del Valles existents a l'Arxiu de la Corona d'Aragó*, Barcelona, 1937, pp. 79-80; P. CARESMAR: *Catàlegus*, n. 33.

MANUEL ARDIT LUCAS

EL ASALTO A LA MORERIA DE VALENCIA EN EL AÑO 1455.

Publicamos, en este corto trabajo, la transcripción de una carta al rey Juan II de Aragón, sin fecha, y que está contenida en el volumen primero de la serie de Cartas Reales (*sin foliar*) del Archivo Municipal de Valencia. No es ésta la única fuente de que disponemos para el estudio de aquel suceso, es muy importante, a este respecto, la información contenida en los *Manuales de Consells* - pero sí la más completa y descriptiva, y de indudable valor antológico. Por esta razón, y aunque ha sido ya utilizada por otros investigadores, como más adelante mencionaremos, hemos creído interesante la publicación completa del documento.

Describe esta carta el asalto contra el barrio musulmán de la ciudad de Valencia, realizado en el año 1455, y demás sucesos posteriores conectados con él. En líneas generales -y debo hacer constar a este respecto que no soy medievalista- la revuelta contra la población musulmana encaja en el esquema de lo que, en otro lugar he llamado "*modelo de revuelta del Antiguo Régimen económico*", netamente diferenciada de los motines organizados de la era industrial, con grupos estructurados y actividad planeada.

Factor característico del Antiguo Régimen económico son las amplias oscilaciones de los precios de los cereales, fluctuaciones que repercuten violentamente sobre las capas más débiles de la población, cuya dieta alimenticia incluye el pan como producto más importante, y que absorbe por lo tanto, la mayor parte del presupuesto. Aunque las ciudades costeras de la Corona de Aragón ven atenuadas estas bruscas alzas de los precios gracias a la importación masiva, por vía marítima, del trigo y la cuidadosa política municipal de avituallamiento, no están, sin embargo, libres de estas oscilaciones. La historia de las fluctuaciones del precio del trigo y las revueltas campesinas, o del proletariado urbano, están íntimamente interconectadas.

Hemos utilizado la serie de precios de Hamilton (*Money, prices and wages in Valencia, Aragón and Navarre, 1351-1500*, Cambridge, Mass. 1936), la cual, a pesar de sus defectos -no publica los precios reales sino los índices, no da la curva de los precios del trigo, aunque señala su concordancia con la curva general -sirve al menos, si no para conocer la altura, sí el sentido del movimiento de larga duración y la amplitud aproximada del movimiento cíclico. De todos modos, hasta que no dispongamos de la publicación detallada de las series del Hospital, es la única fuente utilizable para estudiar los precios valencianos en la Edad Media.

En los índices de los precios generales (HAMILTON, *ibid.*, pág. 53), aparece claramente un ciclo que va desde 1448 (índice 88'7) a 1460 (índice 95'7), cuyo máximo se da en el año 1456 (índice 99'3). La revuelta antimusulmana tiene lugar, pues, en coyuntura alcista, y el motín posterior del mes de junio del año siguiente, en plena punta cíclica. De todos modos, éste no fue el más alto del siglo. Las dos grandes máximas de la curva de los precios aparecen en 1409 (los precios suben del índice 90 al 117), y en 1474, en que pasan de 95 a 105. En el caso presente el alza fue bastante más débil. Los precios se habían estabilizado en torno al índice 94 -relativamente alto, sin embargo, respecto al del comienzo del ciclo- durante los años 1453, 54 y 55, para subir, en el siguiente, a 99'3. Es insuficiente, sin embargo, la información. Haría falta conocer los precios reales del trigo, los precios mensuales, la posible penuria del Almudín durante el mes de Diciembre. El motín del año 1456, sin embargo, es ya de claro carácter cíclico, y hay que subrayar que la revuelta tiene lugar en el propicio mes de junio -el mes de la "soldadura", en terminología de LABROUSSE-, cuando se agota la cosecha del año prece-

dente no habiéndose aún recogido la actual, cuando los grandes almacenistas lanzan al mercado los stocks guardados en espera de los precios máximos. Es evidente que, en este mes, el alza estacional refuerza considerablemente la violencia de alza cíclica.

Aunque lo estimo aventurado, quizás contribuya también el movimiento de los salarios, acusando la incidencia del alza de los precios. El movimiento de los salarios valencianos es extremadamente uniforme a lo largo del siglo, pero experimenta una ligera baja precisamente entre 1454 y 1457 (del índice 102'8 al 98'2 respectivamente) la baja más importante sin duda en el largo periodo de estabilidad que se extiende entre 1420 y 1465 (HAMILTON, *ibid.* págs. 72-73).

Pero no son éstas, naturalmente, las únicas causas, o mejor factores que pueden explicar el desencadenamiento de la revuelta. Sin duda el malestar alimenticio existe, y es especialmente agudo entre los aprendices gremiales (*macips*), albañiles o escuderos, por nombra tan solo algunos de los que especifica la carta. Y aún más, el alza debe incidir con mayor fuerza sobre la población flotante (*vagabunts e strangers*), sobre los cuales el texto de la carta insiste de manera particular. A este factor hay que añadir la xenofobia popular contra un grupo inasimilado e inasimilable, xenofobia atizada frecuentemente por la baja clerecía. Persecuciones de moriscos, pogroms anti-judíos o matanzas de franceses (1808), son acontecimientos conocidos de muchas de las revueltas anteriores al siglo XIX. El resentimiento popular latente contra estos grupos extraños, puede estallar en motín abierto en una coyuntura propicia.

El resto depende de circunstancias puramente ocasionales. En el caso que nos ocupa la revuelta comenzó tras una disputa callejera -es interesante observar su paralelismo con el ataque a la Judería de 1391- entre jóvenes cristianos y musulmanes. La intervención del lugarteniente de justicia, que encerró a algunos de aquellos como medida preventiva, provocó la reunión en torno a los muros de la Morería de familiares y amigos, junto con muchos extranjeros y vagabundos -como especifica el texto- que irrumpieron por la noche en el barrio musulmán.

Francisco Danvila Collado (*Saco de la morería de Valencia en 1455*, "El Archivo", 3, Denia, 1888-89, págs. 124-129) ya estudió este mismo tema, utilizando la carta aquí transcrita y otras fuentes. Su estudio es puramente descriptivo y moralizante. Por no citar más que un pasaje, finaliza así el artículo: "Con este acto se terminó el lamentable incidente de la morería, cuyo estudio, que hemos hecho sobre documentos originales, demostrará, como el de otros semejantes sucesos de nuestra

historia regional suponemos que alude a la revuelta de las Germanías, *cuan deficiente salvaguardia del derecho son los poderes populares ante los extravíos de la muchedumbre*". No intenta siquiera una explicación del hecho.

Perales, expíritu menos crítico, en su continuación a la Historia de Escolano, da una versión del suceso algo diferente a la de la carta. Probablemente toma la información del Dietario del Capellán de Alfonso V, de donde obtiene dicho autor la mayor cantidad de datos referentes a este periodo. Dice así (págs. 458-59).

"En la noche del domingo primero de junio de 1456 equivoca la fecha, confundiéndola con la del motín posterior, fue asaltado el barrio de la Morería por algunas gentes desalmadas, que saquearon infinitas viviendas, cometiendo toda clase de desórdenes. El saqueo duró toda la noche, si bien se refiere, que sólo murió un moro, llamado Mobamed Ripollet, a quien arrojaron a la calle desde la azotea de su casa.

También pereció un cristiano, francés de nación, a quien se encontró muerto en la puerta de la casa del Cadí. Nombraron los jurados doce justicias para proceder contra los culpables, y castigados los promovedores del motín, renació la tranquilidad al día siguiente, sin tener que lamentar otras consecuencias que las dos muertes referidas que fueron más de dos, según la carta.

En realidad no fue tan simple. El tribunal extraordinario creado por los jurados, un verdadero tribunal de seguridad pública, continuó en sus funciones durante seis meses. Las puertas de la ciudad estuvieron cerradas durante muchas jornadas, y guardadas de noche y día por hombres armados. Los jurados, considerando el atentado como *"preparació a destrucció total de la cosa pública"*, enviaron cartas al portavoz de general Gobernador, el lugarteniente general del Reino -el futuro rey Juan II-, a la reina doña María y al mismo rey don Alfonso, residente en Nápoles. La resolución final del caso fue hecha por el rey Juan II en 1459.

Además, el otro incidente que narra la carta, sucedido el día 5 de junio de 1456, y que provocó el pánico en la ciudad ante una imaginaria invasión musulmana, demuestra que el ambiente no se sosegó tan pronto. Muchos culpables, y también otros que tuvieron menor parte en él, huyeron de la ciudad, al parecer en número tal, que los jurados, en 1459, cuando se desencadenó la epidemia que había de durar hasta diciembre

de 1460 (PERALES, *ibid.*, pág. 532), solicitaron del rey Juan II la renovación de la sentencia por él dada, porque *"molts habitants de la dita ciutat, no solamente culpables del dit fet, mes encara alguns que no eren culpables en res, o en alguna poca cosa eren culpables, fugien e s'apartaven de la dita ciutat"*, repercutiendo en *"gran despoblació de la dita ciutat"*. Para este propósito, enviaron tres embajadores a la ciudad de Zaragoza, que consiguieron del Rey la remisión pedida, a excepción de diez culpables expresados nominalmente, entre los que se encontraron un albañil, un escudero, un alcahuete, un barbero y un aprestador de telas. Estos son los nombrados en la carta. Después aún continuaron las ejecuciones, y en personas de más alta condición, como En Pere Morell (DANVILA, *ibid.*, pág. 128).

Las dilaciones y larga duración en la resolución del caso se debieron según parece, a la complicación de algún alto personaje como el anteriormente aludido, y a que la actuación de los jurados fue considerada, por los cristianos como favorable a la población musulmana, y por los musulmanes como excesivamente blanda. La carta lo deja entrever cuando el Rey declara la absolución de aquellos de quienes se puede *"o puixa dir ells haver càrrer o culpa en no metre, o fer llur esforç, o poder atòdre, desviar o vedar los dits insults"*. Por ello, probablemente, acudieron a la autoridad Real, expresándose en los términos de considerar el incidente como preparación a la destrucción de la cosa pública. El orden político de la ciudad y su estabilidad se basaban en la salvaguarda concedida a la población musulmana por los reyes. Un atentado contra esta lo era también contra el orden constitucional.

Este mismo problema resucitará, sesenta años más tarde, en la revuelta de Germanías, prolongándose hasta la expulsión definitiva de la población musulmana en 1609.

DOCUMENTO

En nom de Deu Nos don Johan, por la gràcia de Deu rey d'Aragó, de Navarra, de Sicília, de València, de Mallorques, de Cerdanya, e de Córcega, comte de Barcinona, duch de Athenes e de Neopatria, e encara comte de Roselló, e de Cerdanya, a certificació dels presents, e memòria dels sdevenidors, volem a tots ésser manifest, que com en la ciutat de València, digmenge primer dia de mes de juny, e dia de la santa Trinitat de l'any de la nativitat del nostre senyor Jesu Christi 1455, dos hores après mig jorn poch més o menys, una companya de fadrins, e minyons ajustada en les partides dels cinc majors en nombre de vint o trenta poch més o menys, ab alguns penonets grochs, e banderetes, se senyals de tiaras de papa per la nova elecció de nostre sant papa Caliste terç, e ab creus vermelles, e encara ab creus de

canyes vinguessen per los portals de la Moreria de la dita ciutat, los quals són vers lo carrer vulgarment apellat del Malcuynat, e allí diguessen a alguns moratells que allí eren que s'agenollassen en terra, e adorassen la creu, no volent-se agenollar los dits moratells, los dits fadrins christians començaren a batre ab les mans, e encara ab canyes los dits moratells, dient encara los dits fadrins christians als dits moratells que tots morrien si no's batejarien o no's fahren christians. Hoynts e vehens les dites còses alguns moros que acorregueren a la dita remor, e axí se sdevents que los dits moros feren clamor de açò al lochtinent del justícia criminal de la dita ciutat, lo qual per cas passava per lo dit carrer del Malcuynat, e, perquè los dits fadrins christians havien batuts los dits moratells, lo dit lochtinent de justícia, per mostrar-ne fer algun castich més en la pressó comuna alguns del dits fadrins christians (posá), e altres parents de aquells. recorregueren al dit lochtinent de justícia preguntant lo deillurás los dits fadrins de la dita pressó. Emperò, discourregué ans del dit deilliurament hun poch de temps, e fon hora baixa, e lo sol fon post, e, en lo entretant que los dits fadrins foren presos en la dita pressó, se ajustaren prop de la dita Moreria una multitud de homens vagabunts, axí de macips de menestrals com de altres strangers de la dita ciutat, de pobra, o de pocha condició, sobre la dita pressó dels dits fadrins movents entre sí alguna murmuració, e rumor los dits homens, parlants mal axí del dit lochtinent de justícia. com del dits moros, la qual cosa, pervenguda a sentiments dels amats, e feels meus los lochtinents de Governador, Justicia e jurats de la dita ciutat, cascuns e tots, cuytadament corregeren als dits lochs, on trobaren la dita gent ajustada, e la dita rumor e murmuració. E com aquells manassen ab manaments penals als dits homens, que sen anassen cascuns a llurs cases, alguns de aquells se'n anaren e la major part de aquells, empero que los més se'n anaren, ne sobrevenien altres vagabunts e strangers de altres parts de la dita ciutat qui no eran stats, axí com a noticia de aquells provenia la dita rumor e murmuració. E con la dita gent sobrevingués en molts parts e carrers del circuit de la dita moreria, dients e cridants que matassen los dits moros, e fos la nit, los dits oficials se feren portar moltes torches enceses, e los dit jurats se vestiren les gramalles dels jurats predecessors de aquells, com no tinguessen encara de pròpies, perquè ab les llums de les dites torches los dits oficials, e los dits jurats vestits de les dites gramalles, fossen reconeguts e reverenciats per la dita gents aquí ajustada. E, de continent, los dits oficials feren fer crides ab veu de trompeta per los lochs circunvehins a la dita Moreria manant a tothom, sots grans penes, qui cascú sen anàs a llur casa, e nos fos gosat algú fer dan als dits moros en persones o en bens. E d'altra part, continuament los dessús dits oficials, de paraula e ab gran sforç, manaven continuament allò mateix a la dita gents, circuhint los portals de la dita Moreria, guardant que aquells no fossen romputs ni entrats per alguna via ab suma diligència, cura e sollicitud. Als quals manaments, obehints los que eren originaris e naturals de la dita ciutat, tots, o la major part se'n anarem a llurs cases, retants allí en moltes parts, scamparts en lo circuit de la dita moreria, e no obeint los dits oficials los dessús dits strangers, mancips e homens vagabunts en gran multitud. Los quals, essent ja gran hora de nit, entre la multitud de la gent tirarem algunes pedrades vers, o contra los dits oficials, e feriren aquells en algunes parts de llurs persones, per la qual rahó correren, e fonch forçat als dits oficials fer algun tant loch als dits mal homens, e axí aquells, entrants per la part dels tiradors, e per altres cases contigües a la dita Moreria, per los quals lochs havien molta facilitat de entrar en aquella, molt sortosament entraren la dita Moreria, e ab gran impetuositat, e derobaren aquella en tant fort manera, que no fonch en racuitar aets dits oficials de donar mepaig a la dita entrada, e desrobament, e

moriren hi hun o dos christians, e dos o tres moros, car per la gran hora de nit que era, quant los oficials eren en la una part, los dits malfeytors eren a l'altra. E axí feren molts portells e forats en les parets de la dita Moreria, e encara romperen les portes e portals de aquella, hoc encara derrocaren moltes parets de las cases dels dits moros, e en la casa de l'alcadí, meteren foch e cremaren aquella, per entrar e robar la dita casa. Perquè los dits jurats, vehents que en aquella hora no podien més fer en lo dit cas, ni en la dita nit, que ajudar als malfeytors, recorregueren a aquells remeys qui els eren possibles, e senyaladament als dessús declarats. Primerament, e tantost que començà lo dit insult, feren tancar e guardar los portals de la ciutat perquè los dit malfeytors no se'n poguessen anar, ne traure dita roba o bens de la dita Moreria, los quals portals stigueren per molts dies tancats e continuament guardats per los capdeguaytes de la dita ciutat, acompanyats cascú de deu o dotze homens ab les armes, axí de nit com de dia. Segonament, los dits lochtinents de Governador, Justicia e jurats, per lo matí, en lo dia següent, ajustat consell e rahnat en aquell quant lo dit cas era abominable a la Senyoria divina e humanal com fos disposició e preparació a destrucció total de la cosa pública de la dita ciutat, fonch provehit que de continent fos scrit ab correus cuytats al spectable don Eximen Perez de Corella, comte de Cocentayna, tunc portantveus de General Governador en el dit regne de València, lo qual era en la Vall d'Elda, requirint a aquell molt secretament que de continent, per rahó del dit cas, lo qual li notificaren ab les dites lretres, vingués a la dita ciutat per exercir son offici, e ajudar a punir e castigar los dits malfeytors de rigorosa punició, a castich de aquells, e terror, e exemple dels altres, offerintse los dits Justicia e jurats, a sí e a tot lo consell, a tot servir, e obediència de la Reyal majestat, a fer a ajudar, e favorit per tot son poder la punició e castich dels dits malfeytors, a de continent forem tramessos correus ab les dites lretres al dit comte Governador. Tercerament, ordenaren que fossen de nou creats e elets, dotze dels pús honrats homens de la dita ciutat, ço és, sis cavallers o generosos, e sis ciutadans, en Regents de Justicia, als quals fós donada tota jurisdicció criminal, per a poder proveyr en totes còses necessàries, senyaladament en casos inopinats de bregues e de scaldes, o altres inconvenients, e los quals los Regents, de dia e de nit anants continuament per la dita ciutat ab bastó en la mà, cascú de aquells de dia a cavall, en la forma que acostuma de anar lo Justicia Criminal de la dita ciutat, e de nit fahents guaytes, e molt acompanyats, guardassen atentament la dita ciutat, e obviassen a qualsevol moviments o scàndels que s'poguessen seguir, e de fet ho meteren per obra, e axí anaren los dits Regents de justícies per la dita ciutat, per temps de mig any poch mes o menys. Quartament, los dist oficials feren fer crides públiques e penals, ab les quals manaren a tot hom que hagués pres, o receptat dels bens de la dita Moreria, o sabès qui haurà prés o receptat, que fós tengut de continent aquells manifestar als dits oficials, o al barle general del dit regne, e restituir las dits bens en poder de aquells, e de continent foren designades dugues cambres en la sala de la dita ciutat, en les quals la dita roba e bens dels dits moros que serien restituits fossen posats, e confinats, e tantost, per molta gent de la dita ciutat fonch feta restitució de moltes robes, joyes e bens mobles dels dits moros, als dist oficials e batle general, en gran nombre e valor, e creuse que tots los dits bens se foren restituits si no fós la malícia de alguns, los quals donaren entendre que los qui restituïen los dits bens serien après condemnats e punits, e serien confessos del dits delictes per los actes de la dita restitució, e per la dita raó cessaren molts restituir lo que prés havien, los dits emperó bens restituits són stats après tots lliurats als dits moros per lo dit batle general. Quintament per lletres diverses, e ab correus cuytats, notificaren a Nos, lladonchs lochtinent general del dit Senyor Rey frare meu en tots sos regnes e terres, lo dit abominable

cas, qui lladonchs erem en la ciutat de Barchinona ab molt gran infanteria, supplicant nosanassen personalment a la dita ciutat, per fer punició gran e rigorosa del dit cas, suplicantnos encara, per no restar sens degut remey, que si no 'ns era possible, suplicantnos encara, per no restar sens degut remey, que si nons era possible, occupat de majors negocis, anar a la dita ciutat, plagués a nostra Majestat donar orde que la illustrissima Senyora Reyna dona Maria, molt cara sor mia e muller del dit senyor Rey don Alfonso, frare meu, e per semblant lochtinent general, la qual llavors se trovaba en la ciutat de Daroqua, anàs personalment a la dita ciutat de València per punir e castigar los malfeytors desús dits. E encara scriveren los dits officials, ab diverses letres e correus cuytats, al dit Senyor Rey don Alfonso, frare meu, en lo realme de Nàpols, al qual notificaren lo dit abominable cas, e axí per les dites letres, com per lo be amat meu. En Manuel Juan, Racional e embaxador de la dita ciutat, e per aquella, fon, ans del dit cas, al dit Senyor Rey tramés, supplicaren ab molt urgent instància lo dit Senyor que, per visitar aquella e fer venir personalment a la dita ciutat de Valencia, per visitar aquella e fer punicio, e castich rigorós dels dits malfeytors. E com per les dites instants supplicaciones de la dita ciutat per lo dit missatger de aquella, e per letres al dit Senyor Rey frare meu e a Nos fetes, lo dit Senyor, occupat de altres majors negocis en lo dit Realme de Nàpols, e per semblant la dita Senyora Reyna e Nos, no poguéssen ni poguessem anar personalment a la dita ciutat de València, per castigar los dits malfeytors, lo castich e punició del dit cas se és hagut a diferir fins en l'any 1459, en lo qual, après los dies del dit Senyor Rey frare meu, succints Nos pròsperament en la Reyat dignitat e corona de Aragó, vinguem personalment en la ciutat de València en la qual benaventuradament entramos Nos e la illustrissima Reyna dona Johana, cara muller mia ab los Illustres Infants don Ferrando, dona Johana, e dona Maria, fills meus molt cars, som rebuts ab molt gran festa e alegría, axí per tots los officials e Regidors, com per tots los singulars de la dita ciutat, ab molts balls, dances, juntes, còrrer de bous, e altres festes de molta sumptuositat, vestint-se de nou los dits officials e regidors, e encara tots los artesans e menestrals de la dita ciutat, tots mostants aquella amor e innata fidelitat, que aquells e llurs predecesors, han, e tots temps han havuda, a Nos, e a mes antecessors, gloriosos reys d'Aragó. E apres les solemnitats de les festes de la dita nostra entrada, e de la dita Illustrissima Reyna consorte nostra, les quals duraren per huyt o deu jorns, fonch celebrada per Nos Corts, en el Seu de dita ciutat, als Regnicoles del dit Regne, la qual ja ans por Nos era strada, e en la da, a Nos, e a mes antecessors, gloriosos reys d'Aragó. E apres les solemnitats de les festes de la dita nostra entrada, e de la dita illustrissima Reyna consorte nostra, les quals duraren per huyt o deu jorns, fonch celebrada per Nos Corts, en el Seu de la dita ciutat, als regnicoles del dit regne, la qual ja ans per Nos era stada convocada, en la dita cort foren presents los tres braços del dit Regne, ço es, ecclesiastich, militar e Reyat, e tots los prelats, e persones e collegis ecclesiastich, ríchs homens, barons, cavallers, e persones generoses, e los Sindichs de la dita ciutat de València, e de les altres ciutats, viles, e lochs reyalts del dit Regne, los quals, e les quals, ensemblants corts acostumen entrevenir. E en la dita plena cort, e en presencia de aquella stant Nos en nostra cadira reyal, davant lo altar major de nostra dona Santa Maria de la dita Seu, juram ante Senyor Deu, e per la Creu, e los sants Evangelis davant nós posats e per nos corporalment tocats, e prometem servir furs e privilegis, generalment als dits tres braços e singulars de aquells, e a tota la dita cort juram encara specialment alguns privilegis particulars, e après los dits tres braços, e les persones aquells representants, acceptants lo meu dit jurament, prestaren ab gran fervor e devoció sagrament de lealtat, e juraren a Nos per llur Rey e senyor natural, segons totes les dites coses per que largament apareu per actes publichs per lo feel e amat meu prothonari N'Antoni Nogueres, rebuts sots ley de 26 dies del mes de febrer de l'any 1459. E com après, per los jurats de la dita ciutat, ab multiplicades instancias fó-

sem supplicats que fós nostra mercé entendre en castigar e inquirir, qui eren stats aquells reprobats homens qui havien començat e fet lo dit gran insult, invasió e robo de la dita Moreria, e que aquells manassem greument punir e castigar, perquè la indemnidat de semblant greu cas no produis audàcia de cometre semblants e pijors delictes, en gran perturbació del repós de la cosa pública, perquè Nos, moguts per les dites supplicacions, procedim a inquirir de les dites coses e, precedints denunciacions e acusacions, e donada tota legítima defensió ab sos arreglats processos, alguns de aquells, cò és, tresen nombre, havem condemnat a pena de mort, e exequutats, e altres a pena de exili perpetual, segons los delits d'aquells requerien, e altres havem composts e volem més avant procedir en los dits fets: per major castich e punició del dit insult. Emperò, sobrevenit en la dita ciutat, per divinal disposició pestilència e mortaldat, corrench a Nos partir de la dita ciutat e regne de València, e après, en nostra absència són stats continuats e fets diversos processos contra diverses persones, per raó del dit insult e robo, per los meus officials, als quals ho havim comès, per rahó dels quals procés, e per temor de aquells, molts habitants de la dita ciutat, no solament culpables del dit fet, més encara alguns que no eren culpables en res o en alguna poqua cosa eren culpables, fugien o s'apartaven de la dita ciutat, anants en altres terres de nostra Senyoria, e fora aquella, ab llurs mullers, famílies e bens, en gran despoblació de la dita ciutat e destrucció de aquella, la qual era, ultra lo dit gran dany e despoblació, constituïda en desolació no poca, per rahó de la dita mortaldat e epidèmia, la qual durava e ha durat en la dita diutat per pús de set meses, e axí, la dita ciutat era en gran afflictió e presura, per les dites dues persecucions, divina e humana. Vehents donchs axí la dita ciutat los feels e amats meus, los jurats de aquella, als quals lo regiment, govern e administració de la dita ciutat per Nos, e per meus predecesors gloriosos Reys de Aragó, ab singulars privilegis es acomanada a acomanat, e encara contrests per lo deute de fidelitat del qual nos són tenguts, e per lo decarrech llur e de llurs officis, han notificades a Nos tots les dites coses, fahent-nos per la dita rahó solemnes embaxadors, e trametens a nos, llavors resident en la dita ciutat de Caragoça d'Aragó, los feels e amats meus En Vicent Granuller, jurat, e En Guillem Caera, Racional, e Micer Jacme García Aguilar, doctor en leys, advocat de la dita ciutat, los quals, explicats e notificats a Nos, per moltes ores, los dans e despoblació de la dita ciutat, humilment nos supplicaren, volguerem per nostra mercé e humanitat, fer general remissió, absolució e plenissima indulgència de dit cas de insult e robo de la dita Moreria, e de qualsevol delictes, moviments, insults e crims per rahó del dit robo, e poch dies après lo dit robo comeses e perpetrades, o per causa de dit robo seguints, incidents, dependents e emergents de aquell, per qualsevol persones, axí natural com stranyes de la dita ciutat, havitants o no havitants en aquella, de qualsevol ley, linatge o condició fossen officials o privades persones. E Nos, considerants la innata e pura fidelitat, e la generosa e fervent amor e devoció, la qual los havitadors de la dita ciutat e regne continuament han haguda a la Reyat Corona d'Aragó, e les quals grans e àrdues necessitats no tements gens stampar la pròpia sanch, e exponent ab magnanimitat de ànimos les llurs persones a perill de mort, e encara de grans quantitats de pe (*borrado*) na fent molts servicis e donatius als dits meus predecesors, e darrerament per multiplicades veus, axí al Senyor Rey don Alfonso, frare meu, com encara a Nos ans que fossem promaguts a la Reyat dignitat, e après poch temps ha, stants en la dita ciutat de València. Considerants encara, e havents a memòria los grans goig e alegría que los dits Jurats, Regidors, e tot lo poble de la ciutat mostraren haver de la dita mia benaventurada venguda, que fem en la dita ciutat, e fahent moltes despeses per rahó de solempnizar e festejar aquella, e encara attenant que la punició per Nos feta és stada sufficient, a respecte de la gravitat del crim, e on hi ha multitud de delinqüents se deu mitigar la rigor de la justicia, segons dret divinal e humanal, e

atենenç encara que per les informacions et processos del dit cas e robo, e altres moviments rebudes e fets, havem trovat clarament, e en veritat resultar tres coses. La primera és que los officials de aquella ciutat, e senyaladament los Jurats e Regidors qui lladonchs eren, no han, ni es pot o deu ésser donat càrrech o culpa de dit cas, robo e insult de la dita Morería, e dels altres moviments, ans dehim e atorgam que, ab tota cura e sollicitud, entengueren en obviar e empachar que lo dit insult e robo no's fes, per tot lur poder e esforç, e après que fon fet, procurarem, en quant fon en ells, que la dita roba e bens dels dits moros fossen restituïts, e vinguessen en mans dels meus officials, fent fer les dites crides penals e altres manaments, que los dits bens no fossen ocultats ne transportats tancant e fent guardar los portals de la dita ciutat, e constituint de nou molts officials en aquella. E encara per la dita rahó comendament e dignes de laor, renumeració e premi reputam aquells, en quant, ab los dits remeys, han preservada la dita mia ciutat de majors inconvenients en aquells dies que fonch fet lo dit insult de la dita Morería, e après, e senyaladament en lo dia de corpore Christi, tantost après lo dit robo de la Morería subsegüent, comptat cinquem dia dels dits mes de juny, e any 1456, en lo qual dia celebrant-se en la dita ciutat solempne festa e processó, segons és acostumat per acompanyar per la dita ciutat lo sagrat e precios cos de nostre Senyor Jesu Christ, fonch nafrat en brega hun hom, per les quals nafres se deia aquell ésser mort, e entenents alguns aquella de mort, en altra manera que no era dita, çò és, que dien moros, se entengué amb turbació per algun de la dita ciutat que moros venien a la dita ciutat, e axí en la dita ciutat fonch multiplicada una comuna veu e gran crit que moros venien a la dita ciutat, e açò súbitament fou antès ésser companya de moros, los quals venien per pendre la dita ciutat per causa de l'insult e robo que era stat fet contra aquells, de que lo poble de la dita ciutat se comogué en tan fort e tant stranya manera, prenent armes e anant per les carrers de la dita ciutat armats de diverses armes offensives e deffensives, cercant los dits moros on serien, e encara volents anar als lochs de moros circumvehins de la dita ciutat, que fonch cosa més divina que humana pendre assossech e repòs lo dit moviment, segons après se seguí que's reposà e cesà la dita conmoció, per lo bon orde e industria dels officials, Jurats e Regidors dessús dits, e encara per la molta obediència que dita gent popular de la dita ciutat hagué als dits officials, tantost que conegueren la error dessús dita. La segona cosa resultant és que, lo dit cas e insult del dit robo de la Morería no fonch cas aconselladament e acordada, e precedint deliberació de algunes persones, per alguns dies o hores, fet e perpetrat, ans fonsch indeliberat e fortuit, per ocasió dels dits fadrins christians pressos en seguit segons dit és dessús, e per semblant fonch cas fortuit lo moviement e comocio que's féu erròneament per recel dels dits moros lo dit dia de corpore Christi, e tots los actes après seguits per la rahó dessús dita de la dita veu de moros, e no deliberadament, o a alguna mala fe o intenció. La tercera cosa que resulta ab tota veritat és que la universitat, o ciutadans havitadors o naturals de la dita ciutat, o la major o encara les dues parts de aquella, e senyaladament los hòmens de stat, e condició, e altres abonades persones, exceptats aquells que per Nos són stats condemnats e compasats, no han culpa o càrrech, ni han cabut o participat en los dits insults, robo, incendis, dirruició de cases, comocións o moviments fets e perpetrats en los dits dies, çò és, lo primer del dit mes de juny, e de la festa de corpore Christi, ans aquells ne son immunes, quitis e innocents, e los dits actes reprobats han fets e perpetrats hòmens strangers, vagabunts e tecanys macips, e altres de pobra condició tots o la major part de aquells, perquè Nos, moguts per nostre pròpi motiu, per los bons respectes dessús dits, e encara a humil supplicació dels dits embaxadors a Nos feta, axí en la dita ciutat de Çaragoça, on lladonchs residem, com après encara en la nostra de Daroqua, a la qual poch après vinguem e manam venir los dits missatgers, per entendre en los dits fets, e encara per les intants e continues supplicacions a nostra Majestat fetes per lo noble, magnífich e amat conseller e camarlench meu, Don Pe-

dro de Urrea, portantveus de general governador en lo dit meu regne de València, liberament e graciosa, ab aquest nostre edicte e carta, per tots temps irrevocablement valedora, de certa nostra presència, e expressament, volem, provehim, e manam que, dels culpables del dit robo e insult resten sens sperança de alguna venia e remissió, perpetualment condemnats e bandejats, segons forma e tenor de les sentències contra aquells pronunciades. o pronunciadores los infrasegüents a castich, e punció de aquells e a terror e exemple de altres. Cò és, Johan Gonçalbo, obrer de via, Ferrandez, Maldonado, Jofre Gilabert, scuder, e Petro Negre, Johanito lo desunyat, alcavot, Míguel Banyuls, barber, Johan Coronado, Pere Pilars, Johan de Troya, sterrador de draps, e Jacme Segarra, fill de Na Segarra, los quals dessús nome nats, si haver se poran a mans de mia cort, o de meus officials, manam ésser executats en les penes que haurà servit o merexeran sdevenidor, segons llurs demerits; sens alguna gràcia e mercé, tota consulta e dilació cessants. Tots los altres e sengles ciutadans, o vehins de la dita ciutat, o havitadors çá enrere o de present en la dita ciutat e Regne, officials o privades persones, de qualsevol stament o condició sien, los quals del dits insult e svahiment, dirruició de cases, incendis, morts, derrobaments, trencaments de salvaguarda als dits moros atorgada e altres qualsevol dans dels dits moros e Morería, e dels dits moviment e comocio del poble, en lo dit primer dia del mes de juny, en e lo dia de la festa de corpore Christi après següent, fets o casos de que emergents incidents connexes, dependents, o tocants per qualques maneres o causa són, o sien, o poden, o puixen ésser dits culpables, o malmirents, encara que sien ab sentència deffinitiva condemnats a mort, o en altres penes corporals o pecuniàries exili o confiscació de bens, en tot o en part, o despeses, o dans, en presència o en absència, o no sien condemnats hoc, encara tots sengles aquells de quis pot o puixa, dir ells haver càrrech o culpa en no metre o fer lur esforç, o poder atoure, desviar, o vedar los dits insults e svahiments, morts, derrocaments e insults e svahiments, morts derrocaments e incendis de cases dels dits moros, e altres dans en tot o en part de aquells, volem, provehim e atorgam ésser, romandre e restar en segur de llurs persones e bens, drets, noms, e a (botrado)ons, noms, fama e abilitats a officis, contractes, testaments, honors e a qualsevol beneficis e dignitats, axí com si jamés lo dit insult e altres maleficis dessús dits, o algú de aquells, no fossen pervenguts e les dites sentències no fossen stades pronunciades. Car Nos de present, per los sguards e causes dessús dites, remetem, absolvem, perdonam, diffirim e relaxam plenariament e perpètua, a tots e sengles dessús dits, e bens de aquells tots, e qualsevol crims, delictes, excessos, culpes, negligències infames, de fet e de dret, inhabilitats a officis o dignitats, o de altres actes e contractes, e testaments, e tota màcula, e totes e càscunes penes criminals, e civils, mixtes, e altres, los que, o los quals, per le dites causes e coses, e qualsevol de aquelles hajen, o sien, o puixen ésser dits han perpetrats e comeses, e encara sien stats condemnats. E encara, usants de la plenitud de ma' Reyal potestat, per bé e repòs de la cosa pública, e de aquella, via e manera que millor e pús àmplament fer-se puixa, remetem absolvem e diffirim tots e sengles dessús dits, de qualsevol demandes, accions e drets civils, reyal, personals o mixtes, contra aquells, e bens de aquells, als dits moros pertanyents, o pertanyent, podents los quals e les quals, volem, cancellam, extinguin, abolim e anullam ab lo present edicte meu, en axí que algun o alguns dels dessús dits, en persones o en bens llurs, per les dits rahons o causes, o per alguna de aquelles, no sien o puixen esser convenguts, vexats, inquietats o molestats criminalment ne civil, ne contra aquells puixa esser enquest o provehir en alguna manera, o per algú official o comisari meu, criminalment ne civil, encara algú article per exageració de crim acusant algú, ni per via de objecio de testimonis, de excepció, reconvençió, repulsió de juhi, o en altra manara no puixa contra algú en juhi ésser oposat. Manant a qualsevol jutges e officials, que semblants articles davant ells posats, no admeten contra algú, ans tantost los repelleix, que tantost los repelleix, que sots les penes dessús scrites, e si en contrari de les dites coses e de qualsevol de aquelles,

alguna convenció, demanda, acció, acusació, clam denunciació, inquisició, vexació, inquietació o molestació agent, extint o obitint, o en altra manera, civilment, criminalment, o mixta, en qualque manera serà feta o assajada, que no haja alguna valor, ne sia admesa en juhí o fora juhí, e algú o alguns, a ayrtals convencions, demandes, inquisicions, acusacions, excepcions o objeccions, vexacions o molestacions, ne algú manament, citacio, procediment o acte judicial o extra judicial, no sien tenguts respondre, comparar, ne obeyr, ne per aló enconreguen alguna pena o contumàcia, e tots e sengles procediments, o actes qui en contrari de çò que dit és fossen o seran fets, no hajen alguna valor, ans, de jure et facto, sien de si nulles, e totes e sengles dites coses Nos, Rey don Johan dessus dehim e otorgam en nostra bona fe Rey al axí con mills e pús plenerament se poden dir, scriure, entendre e interpretar a fermetat de aquells, e a utilitat e salvament dels dessus dits, e sa enteniment, sens frau e mal engay. Prometent encara en la dita mia bona fe Rey al, e encara jurants per meu Senyor Deus, en la dita mia bona fe Rey al, e encara jurants per meu Senyor Deus e sobre creu e los sants evangelis de aquells davant nos possats, e per nos corporalment tocats, totes les ditas coses e cascuna de aquelles, ham agradables e termes per tots temps, e aquelles observar temps e complír, e no contravenir, ne permetre o consentir per algú ésser contravengut en algun cas o per alguna causa, e manants fermament e expresa, de certa presència, per primera o segona iussins, e sots incorrimment de nostra paraula, e indignacio, e encara sots pena de deu florins per cascu contrafent, a nostres cofres aplicadors, al Governadros o portant veus batles generals de València, o lochtinents de aquells, e els justicies de la dita ciutat, axí en lo criminal com en lo civil, e tots e sengles altres officials meus, on que sien o seran constituits, e a qualsevol subdits meus, que totes e sengles dites coses hajen fermes, e aquelles tinguen e observen, e tenir e observar faran inviolablement per tots e no contavinguen, ne permetan o consenten, per algú contravenir en alguna manera En testimoni de lo qual manam ésser feta la present, ab nostre segell comú empenden segellada. Dada en Barchinona a 23 dies de juny de l'any de la nativitat de nostre senyor mil quatrecentos sexanta e del nostre de Navarra any 35 e dels altres regnes nostres any terç.

Senyal (Signo) de Nos don Johan, per la gràcia de Deu Rey d'Aragó, de Navarra, de Sicilia, de València, de Mallorques, de Cendenya e de Córcega, comte de Barchinona, duch de Athenes, e de Neopàtria, e encara comte de Roselló e de Cerdunya.

Testimonis són Don Pedro, Archabisbe de Tarragona, canceller, los nobles don Lop Ximenez d'Urrea, Don Nicholau Carroç d'Arborea, mossen Pedro Ximenez d'Enbun e mossen Galacian de Sese, cavallers.

Sin - (Signo) - ne de mi Domingo Decho, del dit sereníssem senyor Rey secretari, qui, de manament del dit senyor les coses damunt dites fiu scriure, e cloguí. Es emperó corregit lla an és scrit, en les lines 18, a punir e castigar los dits, 20 la ma 28 nos, 35 que fos nostra mercé, 46 solempnizar e festejar, 60 liberament e graciossa, 66 aquelles volem, 120 ne, 121 sia, o, 125 Johan dessus.

v^t vista v^t jacobi pauli

v^t petrus torrelles conservator

Senior Rex mandavit michi Dominico Decho in (—) posse. Juravit et viderunt eam Johannes Pages, vicecanceller, Andreas Catala, locumtenens Thesarari generalis, Petrus Torrellas, conservator Regi patrimonio, Jacobus Paulus, advocatus fiscalis domini Regis, quibus vista, et, Jacobo Paulo conservavit eam viderent.

v^t locumtenens Thesarari generalis

MARIA DESAMPARADOS CABANES PECOURT

EL "LLIBRE NEGRE" DEL ARCHIVO GENERAL DEL REINO DE VALENCIA

En el Archivo General del Reino de Valencia se conservan numerosos documentos, cartas y privilegios referentes a la reglamentación del oficio del Baile General en la ciudad y reino de Valencia. Muchos de ellos han sido recogidos, con posterioridad a su fecha de emisión en libros, reuniendo así todas las leyes referentes al caso. De cuantos códices conserva el citado Archivo hemos escogido para nuestro trabajo el llamado "Libre Negre", que con el número 659 pertenece a la sección de Real. Encuadrado con tapas de madera recubiertas de piel de color oscuro, consta de 587 folios de papel numerados, más varias hojas en blanco y un último folio que incluye el nombre de quienes lo revisaron. Estuvo cerrado con broches de metal, hoy desaparecidos. Sin ninguna introducción ni prólogo, el "Libro Negro" comienza directamente a copiar los diferentes documentos que lo integran.

El hecho de que todos ellos sean copias del original — algunos con tres siglos de diferencia, ya que el citado códice fue confeccionado en el siglo XVI mientras sus documentos más antiguos lo son del siglo XIII — hace que la transcripción no sea muy fiel, debido a que el escribano no supo desarrollar algunas abreviaturas, o no entendería demasiado lo que estaba copiando. Pese a todo, su interés es muy grande, ya que presenta reunidas una serie